

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

بررسی رخدادهای انقلاب اسلامی (۳)

سال سوم انقلاب

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر در دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: دارابی

بهمن‌امسال، انقلاب اسلامی ایران چهل ساله می‌شود. این انقلاب در چهار دهه گذشته با مسائل و حوادث گوناگونی مواجه بوده و در عین حال دستاوردهای بسیاری داشته است. برای فهم قدرت و عظمت انقلاب، شناخت زمینه‌های شکل‌گیری و ویژگی‌های منحصر به فرد آن و وقایعی که از سر گذرانده ضروری است. بر این اساس بنا داریم در چهل شماره، تاریخ ۴۰ ساله انقلاب را بررسی کنیم. این شماره به تحولات و مسائل سال سوم انقلاب اختصاص دارد. از جمله مهم‌ترین تحولات سال سوم انقلاب این موارد است: برگزاری دو دوره انتخابات ریاست جمهوری، گسترش موج ترور مسئولان نظام به دست عوامل گروهک منافقین، شهادت شخصیت‌های موثر در عرصه دفاع مقدس، شکست حصر آبادان و مهار غائله آمل. در ادامه به ترتیب تاریخی، به این حوادث پرداخته می‌شود.

■ اهم رخدادهاي سال سوم انقلاب

■ عزل بنی صدر از فرماندهی کل قوا

ابوالحسن بنی‌صدر یک‌ماه پس از پیروزی در انتخابات، به فرماندهی کل قوا منصوب شد.^۱ ناکامی حامیان وی در کنترل اوضاع به نفع خویش، اختلاف نظر با مجلس در خصوص گزینه نخست وزیری و نیز شیوه اداره جنگ باعث شد بنی‌صدر روشی غیرقانونی در پیش گیرد و عملاً به ابزار ضد انقلاب تبدیل شود.

پس از انتخاب نخست‌وزیر و کابینه، تقابل میان بنی‌صدر و نیروهای موسوم به خط امام که عمدتاً از اعضای حزب جمهوری اسلامی بودند، همچنان ادامه یافت و در زمستان ۱۳۵۹ دور تازه‌ای از منازعات شروع شد. در آخرین روزهای پاییز ۱۳۵۹، سخنرانی «احمد سلامتیان» و «حسن لاهوتی اشکوری» از دوستان نزدیک بنی‌صدر در مشهد، موجب درگیری هواداران دو گروه شد. ۱۴ اسفند همان سال نیز با سخنرانی رئیس‌جمهور در دانشگاه تهران، این منازعات شدت گرفت.^۲

امام(ره) دستور دادند هیئتی سه نفره تشکیل شود و به اختلاف‌های پیش آمده رسیدگی کند. بر اساس این فرمان "برای رسیدگی به شکایات نسبت به مسائل جنگ و سایر مسائل مورد اختلاف بین مقامات جمهوری اسلامی، هیئتی تعیین خواهد شد مرکب از یک نماینده از طرف رئیس‌جمهور و یکی از طرف دیگر و یکی از سوی اینجانب که کوشش در حل شکایات نمایند و رأی اکثریت هیئت مذکور معتبر است؛ و در صورت تخلف یکی از مقامات، باید متخلف را به مردم معرفی کنند و مورد مؤاخذه قرار گیرد."^۳

در این اوضاع بنی‌صدر که روابطش را با سازمان مجاهدین خلق تحکیم کرده بود، مدعی شد "برای خروج از بن‌بست کنونی سالم‌ترین راه بدون بحران این است که همه موافقت کنند به مردم مراجعه کنیم و با رأی عمومی آنچه باید بشود، بشود."^۴ ششم خرداد (یک هفته بعد از طرح این موضوع) امام(ره) در دیدار با نمایندگان مجلس شورای اسلامی در برابر طرح بن‌بست و همه‌پرسی و رئیس‌جمهور و متحدانش موضع گرفتند و فرمودند: "... همه باید مقید به این باشید که قانون را بپذیرید، ولو برخلاف رأی شما باشد. باید بپذیرید، برای اینکه میزان اکثریت است."^۵ امام(ره) همچنین ۱۸ خرداد ضمن تأکید بر اهمیت رعایت قانون در نظام جمهوری اسلامی هشدار دادند: "... آن روزی که من احساس خطر برای جمهوری اسلامی بکنم، آن روزی که من احساس خطر برای اسلام بکنم، آن روز این طور نیست که باز من بنشینم نصیحت کنم ... اگر من هم سخنرانی کردم که مخالف با دستور اسلام بود و برای ایجاد تشنج و برای گرفتار کردن ملت مسلمان ما، که خون‌ها داده است در راه اسلام، اگر من هم این کار را بکنم، موظف شرعی هستند این ارگان‌های انتظامی و نظامی که من

۱. حکم انتصاب بنی‌صدر از سوی امام(ره): جناب آقای بنی‌صدر، رئیس‌جمهور ایران، در این مرحله حساس که احتیاج به تمرکز قوا بیشتر از هر مرحله است جنابعالی به نمایندگی این جانب به سمت فرماندهی کل نیروهای مسلح به تریبی که قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تعیین کرده است منصوب می‌شوید. امید است با شایستگی که جنابعالی دارید امور کشوری و لشکری و قوای مسلح به نحو شایسته و با موازین اسلامی جریان پیدا کند. از خداوند تعالی توفیق همگان را در خدمت به ملت اسلامی خواستارم. (۳۰ بهمن ۱۳۵۸، صحیفه امام جلد ۱۲، صفحه ۱۵۷)

۲. موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، رئیس‌جمهوری با تنها یک رأی؛ بازخوانی رأی مجلس بر عدم کفایت سیاسی بنی‌صدر، ۹۱/۳/۳،

<http://www.imam-khomeini.ir/>

۳. صحیفه امام، جلد ۱۴، ص ۲۰۲

۴. روزنامه انقلاب اسلامی، ۱۳۶۰/۲/۳۰

۵. صحیفه امام، جلد ۱۴، ص ۳۷۸

را بگیرند و به دادگاه بسپارند، این استثنا ندارد.... بنابراین، من تا سر حد امکان، تا آنجایی که اسلام را در خطر نبینم و بازی‌های سیاسی نخواهد اسلام را و مسلمین را در خطر بیندازد، به آنها نصیحت می‌کنم و خاضعانه از آنها می‌خواهم که دست بردارند از این شیطنتها و اگر احساس خطر بکنم، همان‌طوری که با محمدرضا عمل شد با همه آن‌طور عمل خواهد شد.^۶

با وجود نصایح امام، بنی‌صدر به اقدامات تفرقه‌افکنانه خود ادامه داد. ۱۸ و ۱۹ خرداد با دعوت بنی‌صدر از مردم برای مقاومت و ایستادگی در دفاع از وی، در برخی مناطق تهران و شهرستان‌ها تجمعات غیرقانونی برگزار شد. ۲۰ خرداد، با تداوم اقدامات منافقانه بنی‌صدر، امام (ره) در حکمی یک جمله‌ای ابوالحسن بنی‌صدر را از فرماندهی نیروهای مسلح عزل کردند: "بسم‌الله الرحمن الرحیم - ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران، آقای بنی‌صدر از فرماندهی کل نیروهای مسلح برکنار شده‌اند."^۷

در کتاب «دلیل آفتاب: خاطرات یادگار امام» به نقل از مرحوم سید احمد خمینی آمده است: "... امام تمام سعیشان این بود که اولین رئیس جمهور کارش به اینجا نکشد. وقتی همه با هم می‌آمدند نزد امام، امام می‌فرمودند سعی کنید وضع به صورتی در نیاید که من احساس تکلیف شرعی کنم. شماها سعی کنید وضع به هم نریزد. واقعاً این برای امام مهم بود، ولی وقتی امام دیدند که این به هیچ وجه زیربار حرف حق نمی‌رود، اول او را از فرماندهی کل قوا عزل کردند."^۸

■ عزل بنی‌صدر از ریاست جمهوری

بعد از برکناری بنی‌صدر از فرماندهی کل قوا، سازمان منافقین (مجاهدین خلق)، درگیری‌های خشونت‌بار پراکنده‌ای در تهران و چند شهر به راه انداخت. بنی‌صدر هم بار دیگر در بیانیه‌ای، مردم را به مبارزه علنی علیه نظام و حاکمیت جمهوری اسلامی فرا خواند. تشدید ناآرامی در کشور و نقش مستقیم رئیس‌جمهور در بروز آن موجب شد ۱۲۰ نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی، در جلسه ۲۴ خرداد ۱۳۶۰، بررسی مسئله عدم کفایت سیاسی بنی‌صدر را خواستار شوند. با این حال هاشمی رفسنجانی، رئیس وقت مجلس شورای اسلامی بر این باور بود "که آقای رئیس‌جمهور بپذیرند که در محدوده حقوق و تکالیفی که قانون اساسی برای رئیس‌جمهور و همه ارگان‌های دیگر معین کرده است، عمل نکنند و ترجیح دارد که ایشان در این سمت باقی بمانند؛ ... البته مسئله بستگی دارد به اینکه ایشان چه مقدار آماده باشند که تابع قانون باشند."^۹

در حالی که مجلسی‌ها طرح دو فوریتی بررسی کفایت سیاسی بنی‌صدر را ارائه کرده بودند، امام خمینی فرصت دیگری به او دادند و فرمودند: "... من چندین بار به این آقا (بنی‌صدر) گفتم آقا این جمعیت تو را به باد فنا می‌دهند! این افرادی که دور تو جمع شده‌اند، بعضی از اینها، یک گرگ‌هایی هستند که تو را به باد فنا می‌دهند. گوش نکرد. حالا هم دیر نشده. ...

۶. صحیفه امام، جلد ۱۴، صص ۴۱۸-۴۱۴

۷. صحیفه امام جلد ۱۴، ص ۴۲۰

۸. سید احمد خمینی، دلیل آفتاب: خاطرات یادگار امام، ناشر: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره) ۱۳۸۳، ص ۱۰۵

۹. روزنامه جمهوری اسلامی ۶۰/۳/۲۴، ص ۱

بروند عذرخواهی کنند از ملت؛ بگویند ملتی که به من رأی داد من مطابق رأی آنها عمل نکردم؛ از حالا به بعد می‌کنم. ... من نمی‌خواستم که وضع این طور بشود. من نمی‌خواستم که این مردم و این ملت که سال اول جمهوری اسلامی‌شان هست، این طور مشوش بشود خاطرشان از امثال شماها. من نمی‌خواستم که شما ائتلاف بکنید با منافقینی که بر ضد اسلام اند، و «شناخت»‌شان منتشر است. ولی چه بکنم، خوب، شما گوش نکردید به نصیحت. الآن هم من نصیحت می‌کنم، این جمعیت متدین «نهضت آزادی» راه و آقای رئیس جمهور راه، الآن هم من نصیحت می‌کنم که آقا شماها دست بردارید از این سنگ‌اندازی جلوی چرخ اسلام، دست بردارید از این تضعیف مجلس و تضعیف روحانیت و تضعیف ملت و تضعیف روحیه ملت و تضعیف روحیه ارتش. دست بردارید از این امور، و بیایید در میدان با برادران دیگران بنشینید؛ شما رئیس جمهور قانونی باشید؛ روی قوانین عمل کنید.^{۱۰}

اصرار بنی‌صدر بر مواضع منافقانه خود موجب شد، طرح عدم کفایت سیاسی وی، در مجلس بررسی شود. آیت‌ا. خاмене‌ای از جمله موافقان این طرح، ۱۴ دلیل برای عدم کفایت سیاسی بنی‌صدر برشمردند که نقش مهمی در اقناع نمایندگان مجلس داشت: عدم احترام به نهادهای قانونی، رعایت نکردن حرمت جمهوری و رئیس جمهور، استفاده از هر ابزاری در مقابله با مخالفان، سیاست‌گرایی به جای حقیقت‌گرایی، صادق و راستگو نبودن، بی‌قدر و منزلت کردن امام و امت، رعایت نکردن حیثیت جمهوری در خارج از کشور، مشاوران بدنام و مشکوک، افشای اسرار اقتصادی کشور، ایجاد تشنج در کشور پیش از جنگ، بی‌توجهی به خط رهبری انقلاب، حرکت به سمت قدرت مطلقه و استبداد، اخلال‌گری و شورش و خصلت‌های ناپسند فردی از جمله غرور.^{۱۱}

سرانجام ۳۱ خرداد ۱۳۶۰ با رأی موافق ۱۷۷ نفر از نمایندگان ملت، طرح عدم کفایت سیاسی بنی‌صدر تصویب شد. تنها یک نفر مخالف این طرح بود. ۱۲ نفر نیز رأی ممتنع دادند. امام (ره) در پاسخ به نامه هاشمی رفسنجانی، رئیس وقت مجلس شورای اسلامی در خصوص رای نمایندگان مردم به بی‌کفایتی بنی‌صدر، نوشتند: "پس از رأی اکثریت قاطع نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی مبنی بر اینکه آقای ابوالحسن بنی‌صدر برای ریاست جمهوری اسلامی ایران کفایت سیاسی ندارد، ایشان را از ریاست جمهوری اسلامی ایران عزل نمودم."^{۱۲}

■ شهادت دکتر مصطفی چمران

آخرین روز خردادماه سال ۱۳۶۰، مصطفی چمران نماینده امام در شورای عالی دفاع در مسیر دهلاویه-سوسنگرد به شهادت رسید. دکتر چمران که نقش مهمی در تاسیس انجمن‌های اسلامی دانشجویان خارج از کشور و نیز ساماندهی اوضاع شیعیان لبنان داشت، پس از پیروزی انقلاب اسلامی به ایران بازگشت و در دولت بازرگان، مدتی وزیر دفاع بود. چمران با شروع جنگ تحمیلی به اهواز رفت و ستاد جنگ‌های نامنظم را بنیان‌گذاری کرد. ایجاد هماهنگی بین نیروهای ارتش، سپاه و نیروهای داوطلب مردمی در منطقه از دیگر اقدامات مهم دکتر چمران است. امام (ره) در پیامی به ملت ایران و لبنان

۱۰. صحیفه امام، جلد ۱۴، صص ۴۶۱-۴۶۲

۱۱. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۰/۴/۱، ص ۷

۱۲. صحیفه امام، ج ۱۴، ص: ۴۸۰

چمران را "جنگجویی پرهیزکار و معلمی متعهد" توصیف کردند که "کشور اسلامی ما به او و امثال او احتیاج مبرم داشت."^{۱۳}

■ سوء قصد به جان آیتا... خامنه‌ای

ششم تیر ۱۳۶۰، مناقین، به جان آیتا... خامنه‌ای حین پاسخگویی به پرسش‌های حاضران در مسجد ابوذر در شرق تهران سوء قصد کردند. این ترور یک هفته بعد از رای مجلس به بی‌کفایتی رئیس جمهور رخ داد و آغازی بر پروژه منافقین در حذف رهبران جریان پیرو خط امام بود. امام(ره) در پیامی به ایشان فرمودند: "اکنون دشمنان انقلاب با سوء قصد به شما که از سلاله رسول اکرم و خاندان حسین بن علی هستید و جرمی جز خدمت به اسلام و کشور اسلامی ندارید و سربازی فداکار در جبهه جنگ و معلمی آموزنده در محراب و خطیبی توانا در جمعه و جماعات و راهنمایی دلسوز در صحنه انقلاب می‌باشید، میزان تفکر سیاسی خود و طرفداری از خلق و مخالفت با ستمگران را به ثبت رسانند. اینان با سوء قصد به شما عواطف میلیون‌ها انسان متعهد را در سراسر کشور بلکه جهان جریحه دار نمودند. ... من به شما خامنه‌ای عزیز، تبریک می‌گویم که در جبهه‌های نبرد با لباس سربازی و در پشت جبهه با لباس روحانی به این ملت مظلوم خدمت نموده، و از خداوند تعالی سلامت شما را برای ادامه خدمت به اسلام و مسلمین خواستارم."^{۱۴}

هر چند گروه فرقان مسئولیت این ترور را بر عهده گرفت اما برخی بر این باورند که با توجه به دستگیری مؤسس و اعضای اصلی این گروه در سال ۵۸ و ۵۹، هیچ تشکیلاتی از این گروه در سال ۱۳۶۰ در داخل کشور وجود نداشت که قادر به اقدام مسلحانه باشد. آنها بر این باورند که گروهک منافقین در همان آغاز عملیات تروریستی خود در تیر ۶۰ با طرح نام گروه فرقان و انتشار اطلاعیه جعلی به نام آن گروه، کوشید تا هم چهره تروریستی خود را پنهان و هم علاوه بر انحراف افکار عمومی، مسئولان امنیتی و انتظامی را گمراه کند.^{۱۵}

■ بمب گذاری دفتر حزب جمهوری اسلامی و شهادت رئیس دیوان عالی کشور

هفتم تیر ۱۳۶۰، یک هفته بعد از عزل بنی‌صدر از ریاست جمهوری، عوامل گروهک منافقین، دفتر حزب جمهوری اسلامی را منفجر کردند. در این حادثه آیتا... بهشتی، رئیس دیوان عالی کشور و بیش از ۷۰ نفر از مقامات و چهره‌های سیاسی از جمله چهار وزیر، چند معاون وزیر، ۲۷ نماینده مجلس و جمعی از اعضای حزب جمهوری اسلامی به شهادت رسیدند. شهید بهشتی با حضور فعال و موثر در شورای انقلاب و تلاش برای جلوگیری از انحراف این شورا از اهداف انقلاب، مدیریت مجلس خبرگان قانون اساسی و تنظیم قانون اساسی جمهوری اسلامی، تلاش پیگیر برای ایجاد دستگاه قضایی اسلامی و مستقل و نیز مبارزه اصولی با جریان آمریکایی که بنی‌صدر در راس آن قرار داشت، نقش مهمی در تحکیم انقلاب داشت. بر همین اساس سازمان مجاهدین خلق بر این گمان بودند که آیتا... بهشتی روی امام (ره) نفوذ دارد و با کشتن او، نظام

۱۳. صحیفه امام، جلد ۱۴، ص ۴۷۸

۱۴. صحیفه امام، جلد ۱۴، صفحه ۵۰۳

۱۵. ترور امام جمعه محبوب تهران آیتا... خامنه‌ای توسط منافقین به نقل از کتاب سازمان مجاهدین خلق؛ پیدایی تا فرجام، گفتار پانزدهم: «فاز نظامی»، اعلام رسمی ترور و خشونت، ص ۵۸۷ تا ۶۰۰ <https://article.tebyan.net/>

با مشکل جدی رو به رو می‌شود.^{۱۶} عامل اصلی انفجار، محمدرضا کلاهی بود که توانست از کشور بگریزد و در کشورهای اروپایی ساکن شود. محمدرضا کلاهی پس از پیروزی انقلاب به گروهک تروریستی منافقین پیوست و با هدایت سازمان، به حزب جمهوری اسلامی راه یافت. کلاهی ضمن اینکه مسئول محافظت از حزب بود، مسئولیت دعوت‌ها برای کنفرانس‌ها و میزگردها و جلسات را نیز بر عهده داشت. گفته می‌شود او که نامش را به علی معتمد تغییر داده بود، سال ۲۰۱۵ در هلند کشته شد.

■ انتخابات دوره دوم ریاست جمهوری

انتخابات دومین دوره ریاست جمهوری دوم مرداد ۱۳۶۰ برگزار شد. بر اساس قانون مصوب ۱۳ تیر ۱۳۶۰ مجلس شورای ملی (اسلامی)، تأیید صلاحیت داوطلبان ریاست جمهوری به عهده شورای نگهبان گذاشته شد. در این دوره ۷۱ نفر داوطلب شدند که شورای نگهبان فقط صلاحیت چهار نفر (سیداکبر پرورش، عباس شیبانی، حبیب‌الله عسگرآولادی مسلمان و محمدعلی رجایی) را تأیید کرد. ۲۲ میلیون و ۴۳۹ هزار و ۹۳۰ نفر واجد شرایط شرکت در این انتخابات بودند که ۱۴ میلیون و ۵۷۳ هزار و ۸۰۳ نفر یعنی حدود ۶۵ درصد در انتخابات شرکت کردند. محمدعلی رجایی منتخب این دوره از انتخابات، با کسب رای ۱۲ میلیون و ۷۷۰ هزار و ۵۰ نفر (۹۰ درصد آرا) دومین رئیس جمهوری اسلامی ایران شد.^{۱۷}

■ فرار بنی‌صدر و رجوی از ایران

هفتم مرداد ۱۳۶۰ یک هفته پس از انتخاب محمدعلی رجایی به سمت ریاست جمهوری، ابوالحسن بنی‌صدر، رئیس‌جمهور معزول از کشور گریخت. بنی‌صدر و مسعود رجوی، رئیس سازمان منافقین (مجاهدین خلق) با یک فروند هواپیمای بوئینگ ۷۰۷ به خلبانی سرهنگ بهزاد معزی (خلبان ویژه شاه) از کشور خارج شدند. معزی پس از فرود در خاک فرانسه در گفت‌وگو با خبرنگاران گفت: "صبح روز سه شنبه ۶ مرداد ۱۳۶۰ یک نقشه پرواز آموزشی سوخت‌گیری شبانه را طراحی کردم و چهار تن دیگر از خدمه هواپیما را نیز در جریان گذاشتم. عصر روز موعود مطابق معمول به پایگاه هوایی رفتیم تا خود را برای یک پرواز عادی آماده کنیم. مخازن سوخت را پر و همه چیز را مرتب کردیم. ساعت ۲۰:۳۰ دقیقه بامداد موفق شدیم بنی‌صدر را به طور پنهانی وارد هواپیما کرده و آنجا پنهان کنیم و سرانجام ساعت ۲۲:۳۰ از باند فرودگاه برخاستیم و

۱۶. هر چند منافقین هرگز به طور رسمی مسئولیت انفجار را برعهده نگرفتند، اما سعید شاهشوندی عضو سابق کمیته مرکزی سازمان مجاهدین می‌گوید این انفجار توسط سازمان مجاهدین خلق طراحی و اجرا شده است و او و گروه دیگری که در جریان انجام این عملیات قرار داشته‌اند در آن شب بی‌سیم سپاه را شونود می‌کردند تا از میزان موفقیت عملیات مطلع شوند. به علاوه مسعود رجوی در ملاقات فوق سری رجوی با مقامات اطلاعاتی و امنیتی صدام، صریحاً در مورد مسئولیت سازمان در انفجار هفتم تیر سخن گفته است. وی در دیداری با سهبهد طاهر جلیل حبوش رئیس سازمان کل اطلاعات عراق در سال ۱۹۹۹ میلادی (۱۳۷۸ شمسی) هنگام اشاره به سوابق روابط قبلی با آمریکا و فرانسه می‌گوید: "همانگونه که اطلاع دارید من در سال‌های ۱۹۸۱ تا ۱۹۸۶ در پاریس بودم، در آن سال‌ها ... به ما تروریست نمی‌گفتند، هر چند که کاخ سفید و کاخ الیزه می‌دانستند، با کاخ الیزه هم ارتباط داشتیم، می‌دانستند که چه کسی حزب جمهوری را در ایران منفجر کرد ... آنها می‌دانستند و خوب هم می‌دانستند، ولی صفت تروریست هم به ما نزدند." (پایگاه تاریخ ایرانی، گزارشی از انفجار دفتر مرکزی حزب جمهوری اسلامی / چشم‌اندازهای یک ترور ۹۰/۴/۷، <http://tarikhirani.ir/fa/news/>)

۱۷. خبرگزاری خانه ملت، انتخابات ریاست جمهوری از منظر قوانین به روایت خانه ملت، ۱۸ فروردین ۱۳۹۶، <http://www.icana.ir/Fa/News/>

نخستین مرحله ماموریت خود را همان‌طور که طرح‌ریزی کرده بودیم، با موفقیت به انجام رساندیم. با پرواز در ارتفاع کم موفق شدیم از حریم ایران بگذریم؛ بدون آنکه هواپیما به وسیله رادارها ردیابی شود.^{۱۸}

■ انفجار دفتر نخست وزیری و شهادت رئیس جمهور و نخست وزیر

هشتم شهریور ۱۳۶۰ در حالی که هنوز سنگینی حادثه هفتم تیر در فضای جامعه احساس می‌شد، دفتر نخست‌وزیری منفجر شد. در این حادثه که در هنگام برگزاری جلسه شورای امنیت کشور رخ داد، محمد علی رجایی رئیس جمهوری، محمدجواد باهنر نخست وزیر، عبدالحسین دفتریان کارمند نخست وزیری و وحید دستجردی رئیس شهربانی کل کشور به شهادت رسیدند. عامل این انفجار، مسعود کشمیری، جانشین دبیر شورای امنیت کشور بود که در روزهای ابتدایی پیروزی انقلاب اسلامی به نهادهای امنیتی نفوذ کرده بود. شامگاه ۲۲ شهریور ۱۳۶۰، چند هفته پس از انفجار دفتر نخست‌وزیری، دادستان کل کشور در تلویزیون حاضر شد و مسعود کشمیری را عامل انفجار معرفی کرد.^{۱۹}

■ شورای موقت ریاست جمهوری

مطابق قانون مصوب ۱۳۵۸ در صورتی که رئیس‌جمهور ایران به علت عزل، کناره‌گیری، غیبت، بیماری یا فوت از ادای وظایف قانونی خود ناتوان باشد، شورای موقت ریاست جمهوری ایران (مركب از نخست‌وزیر، رئیس مجلس شورای اسلامی و رئیس دیوان عالی کشور) وظایف او را انجام می‌دهد.^{۲۰} این شورا بار اول پس از عزل ابوالحسن بنی‌صدر در ۳۱ خرداد ۱۳۶۰ تا ۱۲ مرداد ۱۳۶۰ تشکیل شد. در پی شهادت رئیس جمهور و نخست وزیر در هشتم شهریور ۱۳۶۰ نیز شورای موقت ریاست جمهوری بدون نخست وزیر تشکیل شد.^{۲۱} این شورا در اولین گام با اعلام تعطیلی نهم شهریور، در سراسر کشور، پنج روز عزای عمومی اعلام کرد. سه روز بعد نیز در نامه‌ای به مجلس شورای اسلامی، حجت‌الاسلام مهدوی کنی

۱۸. تاریخ ایرانی، بنی‌صدر و رجوی از کشور فرار کردند، <http://tarikhirani.ir/fa/events/246/EventsDetail/3>

۱۹. گفته می‌شود مسعود کشمیری همچنان زنده است. برخی از اعضای سازمان مجاهدین خلق معتقدند او نیز همچون بسیاری دیگر از اعضای ارشد مجاهدین، بریده و برخی دیگر او را به دلیل جرم آشکاری که مرتکب شده، همچنان محتاج سازمان می‌دانند و معتقدند با مسعود رجوی در اردن به سر می‌برد یا با هویت معمول در یکی از کشورهای اروپایی زندگی می‌کند؛ برخی دیگر هم معتقدند سازمان هیچگاه ریسک زنده نگه داشتن کشمیری را نمی‌پذیرد و سال‌ها پیش او را کشته است. حتی روایت‌هایی مبنی بر کشته شدن مسعود کشمیری در سال ۱۳۶۴ در کشور آلمان شنیده می‌شود. گفته می‌شود تلاش چند باره دستگاه‌های امنیتی برای به دام انداختن کشمیری در خارج از کشور به نتیجه نرسیده، اما نکته تأسف بار این است که پرونده‌ی انفجار نخست‌وزیری همچنان مسکوت مانده و با وجود این که تمام اسناد محکمه پسند علیه کشمیری موجودند، گویا تحت تعقیب هیچ نهاد بین‌المللی از جمله اینترپل نیست. (پایگاه خبری تحلیلی مطالعات تروریسم، ویژه‌نامه رم‌عبور درباره ۵ دهه فعالیت تروریستی سازمان مجاهدین خلق؛ منافقین بدون سانسور، ۹۶/۱۱/۲۹، <http://www.habilian.ir>)

۲۰. در قانون فعلی، برای چنین شرایطی انتقال وظایف به معاون اول رئیس‌جمهور با موافقت رهبر پیش‌بینی شده است.

۲۱. طبق قانون اساسی می‌بایست شورای موقت ریاست جمهوری تشکیل می‌شد که مرکب از نخست وزیر، رئیس مجلس و رئیس دیوان عالی کشور بود. ما در آنجا نخست وزیر هم نداشتیم. ما به امام نامه نوشتیم که راه حل ما این است که شورای نگهبان نظر تفسیری خود را درباره قانون اساسی اعلام کند. ایشان گفتند: که شما به شورای نگهبان بنویسید. شورای نگهبان همان شب جلسه کرد و نظر داد که اگر دو نفر، نظرشان موافق باشد، این به عنوان نظر اکثریت شورای سه نفره و معتبر می‌باشد. بعد من و رئیس دیوان عالی کشور، اطلاعیه‌ای دادیم و بدین صورت، نخست وزیر تعیین شد و آقای مهدوی کنی آمدند و شورای موقت تکمیل شد. (آیت‌ا... هاشمی رفسنجانی، در مصاحبه با مجله راهبر، نشریه مرکز تحقیقات استراتژیک، شماره ۲۶، زمستان ۸۱، ص ۲۵)

را برای نخست‌وزیری پیشنهاد کرد. در جلسه همان روز مجلس (۱۱ شهریور) مهدوی کنی با ۱۷۸ رأی موافق، ۱۰ رأی مخالف و ۸ رأی ممتنع برای نخست‌وزیری رأی اعتماد گرفت.^{۲۲}

■ شهادت دادستان کل انقلاب

در ادامه موج ترور مسئولان نظام به دست منافقان، ۱۴ شهریور ۱۳۶۰ آیت‌ا... علی قدوسی دادستان کل انقلاب به شهادت رسید. آیت‌ا... قدوسی به همراه شهید بهشتی و شهید لاجوردی اقدامات موثری برای سرکوبی منافقین و ضدانقلاب انجام داد. از جمله این اقدامات، انتشار اطلاعیه ۱۰ ماده ای ۱۹ فروردین ۱۳۶۰ بود که براساس آن انتشار روزنامه بدون مجوز وزارت ارشاد، برگزاری متینک‌های غیرقانونی و بدون مجوز وزارت کشور، مسلح بودن احزاب و گروه‌های مسلح غیررسمی و ... ممنوع اعلام شد. اقدامات شهید قدوسی برای شناسایی و دستگیری عوامل نفوذی منافقین در ارگان‌های دولتی نیز خشم منافقین را برانگیخت. رسیدگی شهید قدوسی به پرونده جنازه‌سازی برای مسعود کشمیری، عامل انفجار دفتر نخست‌وزیری و برخورد با برخی اعضای نفوذی این گروهک، از دیگر عواملی بود که باعث شد دستور انفجار دفتر دادستانی و به شهادت رساندن آیت‌ا... قدوسی در دستور کار منافقین قرار گیرد.^{۲۳}

■ شهادت امام جمعه تبریز

۲۰ شهریور ۱۳۶۰ عوامل گروهک منافقین در عملیاتی انتحاری، آیت‌ا... مدنی، امام جمعه تبریز را به شهادت رساندند. آیت‌ا... مدنی که قبل از انقلاب به سبب فعالیت علیه رژیم ستم‌شاهی، به شهرهای مختلف کشور تبعید شد، پس از پیروزی انقلاب، از طرف مردم استان همدان به مجلس خبرگان قانون اساسی راه یافت. ایشان پس از شهادت آیت‌ا... قاضی طباطبایی، نماینده ولی فقیه و امام جمعه تبریز شد. امام (ره) در پیامی با اشاره به "شهادت مظلومانه" آیت‌ا... مدنی، فرمودند: "به شهادت رساندن چنین شخصیتی به تمام معنا اسلامی همراه با تنی چند از فرزندان اسلام و یاران باوفای انقلاب اسلامی در میعادگاه نماز جمعه و در حضور جماعت مسلمین، جز عناد با اسلام و کمر بستن به محو آثار شریعت و تعطیل جمعه و جماعت مسلمین توجیهی ندارد. ... مردم رزمنده ایران و خصوص مردم غیرتمند آذربایجان که چنین روحانی متعهد و عالم عالیقدری را از دست داده‌اند و حریف شکست خورده خود را می‌شناسند با عزمی جزم و اراده‌های خلل ناپذیر انتقام خود را از آنان می‌گیرند."^{۲۴}

■ شکست حصر آبادان

در هفته‌های آغازین جنگ تحمیلی، بخش‌هایی از خاک ایران از جمله خرمشهر به دست دشمن افتاد. پس از اشغال خرمشهر و بسته شدن جاده آبادان و محور اهواز - آبادان، نیروهای دشمن به تدریج به سمت آبادان پیشروی کردند و در نهایت هشتم آبان ۱۳۵۹، آبادان را به صورت کامل محاصره کردند. به دنبال فرمان حضرت امام خمینی مبنی بر شکست

۲۲. تاریخ ایرانی، رجایی و باهنر به شهادت رسیدند، <http://tarikhirani.ir/fa/events/>، ۲۷۸/EventsDetail

۲۳. پایگاه خبری تحلیلی مطالعات تروریسم، بازخوانی واقعه شهادت شهید قدوسی، ۹۵/۶/۱۴، <http://www.habilian.ir>

۲۴. صحیفه امام، جلد ۱۵، ص ۲۲۶

حصر آبادان^{۲۵}، طرح‌های مشترک سپاه و ارتش برای شکست حصر آبادان شکل گرفت. در نهایت، پنجم مهر ۱۳۶۰ رزمندگان ایرانی در عملیات ثامن‌الائمه به حصر آبادان پایان دادند.

■ شهادت پنج فرمانده ارشد دفاع مقدس

هفتم مهر ۱۳۶۰ به دنبال سقوط هواپیمای سی-۱۳۰ ارتش در منطقه کهریزک تهران، پنج نفر از فرماندهان نظامی کشور (سرلشگر ولی‌... فلاحی، جانشین رئیس ستاد ارتش، یوسف کلاهدوز، قائم مقام سپاه، سید موسی نامجو، وزیر دفاع، جواد فکوری، مشاور جانشین ستاد ارتش و محمد جهان‌آرا، فرمانده سپاه خرمشهر) به شهادت رسیدند.^{۲۶} این حادثه در پی موفقیت عملیات ثامن‌الائمه و شکست حصر آبادان به وقوع پیوست؛ قرار بود فرماندهان نظامی، درباره این پیروزی به امام گزارش بدهند. امام (ره) در پیامی ضمن تجلیل از این شهیدان تاکید کردند: "ما گرچه عزیزان ارزشمندی را از دست دادیم، لکن هدف به قوت خود باقی و فرزندان اسلام با اراده آهنین و تصمیم قاطع از اسلام و میهن عزیز خود دفاع می‌کنند، و هر چه بیشتر برای خود و میهن خود افتخار می‌آفرینند تا کوردلان و منافقان و پناهندگان در دامن غرب بدانند تا ملت ایران و قوای مسلح شجاع زنده است برای غرب و شرق و غربزده و شرقزده در کشور بقیه... اعظم جایی نیست."^{۲۷}

■ شهادت دبیر حزب جمهوری اسلامی مشهد

منافقان در ادامه ترورهای سریالی خود، هفتم مهر ۱۳۶۰ در آستانه برگزاری سومین انتخابات ریاست جمهوری، در عملیاتی انتحاری، عبدالکریم هاشمی نژاد، دبیر حزب جمهوری اسلامی خراسان را به شهادت رساندند. شهید هاشمی نژاد از روحانیون پیشگام انقلاب اسلامی در خراسان بود. پس از پیروزی انقلاب، نماینده استان مازندران در مجلس خبرگان قانون اساسی انتخاب شد؛ سپس دبیری حزب جمهوری اسلامی مشهد را به عهده گرفت.^{۲۸}

۲۵. ۱۴ آبان ۱۳۵۹ امام خمینی فرمان «حصر آبادان باید شکسته شود» را خطاب به نیروهای مسلح صادر کردند: "من منتظرم که این حصر آبادان از بین برود. و [هشدار] می‌دهم به پاسداران، قوای انتظامی و فرماندهان قوای انتظامی که باید این حصر شکسته بشود؛ مسامحه نشود در آن، حتماً باید شکسته بشود. فکر این نباشند که ما اگر اینها هم آمدند، بیرونشان می‌کنیم. اگر اینها آمدند، خسارات بر ما وارد می‌کنند. نگذارند اینها بیایند در آبادان وارد بشوند. از خرمشهر اینها را بیرون بکنند. حال تهاجمی بگیرند." (صحیفه امام، جلد ۱۳، ص ۳۳۳)

۲۶. درباره علت وقوع این حادثه روایت‌های مختلفی وجود دارد: امیر "علی صولتی"، خلبان این هواپیما در گفتگو با خبرگزاری فارس می‌گوید انفجار مهیب در قسمت راست کابین مانند یک جریان «های ولتاژ» صورت گرفت و همزمان کابین روشن شد؛ هواپیما مثل گلوله سنگی شروع به سقوط کرد و همزمان برق هم قطع شد. تیمسار فکوری آمد بالا. چون خودش خلبان بود، متوجه ماجرا و وجود اشکال شده بود. چند لحظه به سمت سیستم اینسترومنت (نشان دهنده ها و آلات دقیق) چراغ قوه انداخت و دسته گاز را جلو داد، اما دید هیچ اتفاقی نمی‌افتد. چراغ قوه را به من داد و رفت. هواپیما به زمین اصابت کرد. سمت چپ و راست هواپیما ۲ پنجره وجود دارد که در حالت عادی، پایین رفتن از آنها طبق یک فرمولی انجام می‌شود. هر آن ممکن بود کپسول‌ها بر اثر حرارت آتش، منفجر شوند. از بچه‌ها خواستم پنجره را باز کنند و سریع خارج شوند. خودم هم از پنجره سمت چپ نمی‌دانم چطور با سرعت بیرون پریدم. ۱۰ قدم نرفته بودیم که کابین منفجر شد و صدای انفجار - بعد از اولین ضربه هواپیما - مجدداً در منطقه پیچید. ۲۸ نفر را بیرون کشیدیم؛ ۵ نفر همانجا شهید شدند و ۲۳ نفر هم از این سانحه جان سالم به در بردند." (خبرگزاری فارس، ۹۴/۷/۶).

۲۷. صحیفه امام، جلد ۱۵، ص ۲۶۴

۲۸. موسسه تنظیم و نشر آثار امام(ره) امام خمینی، یادی از شاگرد مبارز و انقلابی امام، شهید هاشمی نژاد، ۱۳۹۲/۰۷/۰۷. <http://www.imam-khomeini.ir/>

امام(ره) در سخنانی ضمن ابراز تأثر از شهادت "جوانمرد، فاضل، عالم و مجاهد" عبدالکریم هاشمی نژاد، فرمودند: "اینها می‌خواهند مردم را در رأی ریاست جمهوری سست کنند. ... این هم یک خیال باطل است و ملت ما این مسئله را یک مسئله الهی شرعی و یک تکلیف خدایی می‌داند که به پای صندوق‌ها در روز جمعه ان شاءالله، برود و با صف‌های طولانی مرصوص، به شخصی متعهد رأی بدهد." ۲۹

■ انتخابات دوره سوم ریاست جمهوری

پس از شهادت رئیس جمهور در هشتم شهریور ۶۰، بلافاصله مقدمات برگزاری انتخابات سومین دوره ریاست جمهوری فراهم شد. انتخابات سوم ریاست جمهوری، دهم مهر ۱۳۶۰ برگزار شد. در این انتخابات ۱۶ میلیون و ۸۴۶ هزار و ۷۱۵ نفر یعنی حدود ۷۵ درصد واجدان شرایط شرکت کردند. در این دوره نیز شورای نگهبان صلاحیت چهار نفر (علی اکبر پرورش، سید علی خامنه‌ای، زواره‌ای و غفوری فرد) را از بین ۴۶ داوطلب ریاست جمهوری تایید کرد. شورای نگهبان صلاحیت محمدرضا مهدوی کنی، علی موحدی ساوجی و ولایتی را برای انتخابات ریاست جمهوری تایید نکرد. ۳۰ منتخب دوره سوم ریاست جمهوری آیت‌ا... خامنه‌ای بود که نظر موافق حدود ۹۵ درصد شرکت کنندگان در انتخابات را به خود جلب کرد.

■ معرفی موسوی به عنوان نخست‌وزیر

پنجم آبان ۱۳۶۰ رئیس جمهور جدید (آیت‌ا... خامنه‌ای) در نامه‌ای به رئیس وقت مجلس، میرحسین موسوی را نخست‌وزیر پیشنهادی خود معرفی کرد. رئیس جمهور، پیش‌تر، علی اکبر ولایتی را گزینه پیشنهادی برای تصدی پست نخست‌وزیری معرفی کرده بود که رای لازم را کسب نکرد. هفتم آبان، میرحسین موسوی با کسب ۱۱۵ رأی موافق، ۳۹ رأی مخالف و ۴۸ رأی ممتنع از مجموع ۲۱۱ نماینده حاضر در جلسه، نخست‌وزیر شد.

نخست‌وزیران بعد از انقلاب	دوران تصدی مسئولیت
مهدی بازرگان	۱۵ بهمن ۱۳۵۷ تا ۱۵ آبان ۱۳۵۸ (نخست‌وزیر موقت)
صادق طباطبایی	۱۵ آبان ۱۳۵۸ تا ۲۱ مرداد ۱۳۵۹ (سرپرست نخست‌وزیری)
محمدعلی رجایی	۲۱ مرداد ۱۳۵۹ تا ۱۳ مرداد ۱۳۶۰
محمدجواد باهنر	۱۳ مرداد ۱۳۶۰ تا ۸ شهریور ۱۳۶۰
محمدرضا مهدوی کنی	۱۱ شهریور ۱۳۶۰ تا ۹ آبان ۱۳۶۰ (سرپرست نخست‌وزیری)
میرحسین موسوی	۹ آبان ۱۳۶۰ تا ۱۲ مرداد ۱۳۶۸

■ مخالفت با طرح فهد

فهد بن عبدالعزیز، ولیعهد وقت عربستان سعودی، ۱۸ مرداد ۱۳۶۰ طرحی را پیشنهاد کرد که مهر تاییدی بر موجودیت اسرائیل بود. با مخالفت صریح امام(ره) و حمایت سراسری مسلمانان جهان، بسیاری از دولت‌ها طرح فهد را رد کردند. ششم

۲۹. صحیفه امام، جلد ۱۵، صفحه ۲۵۸

۳۰. خبرگزاری خانه ملت، انتخابات ریاست جمهوری از منظر قوانین به روایت خانه ملت، ۱۸ فروردین ۱۳۹۶، <http://www.icana.ir/Fa/News/>

آبان ۱۳۶۰ امام (ره) در واکنش به این طرح فرمودند: " ابرقدرت ها می‌خواهند انسانیت انسان‌ها را تحت سلطه قرار دهند و ما و شما و هر مسلمانی مکلف است در مقابل آنها بایستد و سازش نکند و طرح‌هایی از قبیل طرح سادات و فهد را رد کند. بر ما واجب است که این گونه طرح‌ها را، که به نفع مستضعفین نیست، محکوم نماییم."^{۳۱}

■ فتح بستان در عملیات طریق القدس

طراحی عملیات آزادسازی سرزمین‌های غرب سوسنگرد و شهر بستان از مهر سال ۱۳۶۰ آغاز شد. با توجه به اینکه در آن زمان دولت عربستان در پی جلب حمایت برای طرح فهد در خصوص فلسطین بود، این عملیات طریق القدس نام گرفت. تا هشتم آذر ۶۰، شهر بستان و ۷۰ روستای تابعه آن آزاد شد و تا ۲۲ آذر منطقه عملیاتی طریق القدس به طور کامل پاکسازی شد. عملیات طریق القدس چنان اهمیتی داشت که امام خمینی (ره) در پیام تبریک خود آن را «فتح الفتوح» نامیدند.^{۳۲} با این عملیات، تهدید دشمن از محور سوسنگرد - حمیدیه به سمت اهواز مرتفع و احتمال اشغال اهواز و سوسنگرد منتفی شد؛ پیوستگی خطوط دفاعی ارتش عراق که از مهران در غرب کشور تا خرمشهر در جنوب کشور برقرار بود، گسسته شد و جاده‌ای که عراقی‌ها در خاک ایران برای تدارک و پشتیبانی احداث کرده بودند، به دست ایران افتاد؛ همچنین دسترسی به منطقه اشغالی ایران در غرب رودخانه کارون و جنوب کرخه کور - که بعدها عملیات بیت المقدس در آن اجرا شد - آسان شد.^{۳۳}

■ شهادت امام جمعه شیراز

صبح جمعه ۲۰ آذر ۱۳۶۰ عوامل منافقین، آیت‌الله دستغیب، نماینده ولی فقیه در استان فارس و امام جمعه شیراز را به شهادت رساندند. گروهک تروریستی منافقین با صدور اطلاعیه‌ای مسئولیت این جنایت را بر عهده گرفت.^{۳۴} شهید دستغیب که نماینده مردم استان فارس در مجلس خبرگان قانون اساسی نیز بود، با تالیف بیش از ۵۰ کتاب و صدها سخنرانی نقش مهمی در تقویت ایمان و اعتقادات مردم، به ویژه نسل جوان، داشت.^{۳۵}

۳۱. صحیفه امام، جلد ۱۵، ص ۳۴۰

۳۲. ... آنچه برای اینجانب غرور انگیز و افتخار آفرین است روحیه ی بزرگ و قلوب سرشار از ایمان و اخلاص و روح شهادت طلبی این عزیزان - که سربازان حقیقی ولی الله الاعظم ارواحنا فداه - هستند، " و این است فتح الفتوح". من به ملت بزرگ ایران و به فرماندهان شجاع، قبل از آنکه پیروزی شرافتمندانه و بزرگ خوزستان را تبریک بگویم، وجود چنین رزمندگانی را که در دو جبهه ی معنوی و صوری و ظاهر و باطن از امتحان، سرفراز بیرون آمده اند، تبریک می‌گویم. (صحیفه امام، جلد ۱۵، ص ۳۹۵)

۳۳. سردار یعقوب زهدی، چرا فتح بستان «طریق القدس» نام گرفت؟ خبرگزاری فارس، ۹۴/۹/۸
<https://www.farsnews.com/printable.php?nn=۱۳۹۴۰۹۰۸۰۰۰۲۶۲>

۳۴. بنیاد هایلیان، اسناد عملیات انتخاری منافقین،

۳۵. شیراز، خبرگزاری صدا و سیما، ۹۵/۹/۲۰

■ غائله آمل

نیمه شب ششم بهمن ۱۳۶۰ گروهک "اتحادیه کمونیست‌ها" با حمله به شهر آمل، سپاه، بسیج و دادگاه انقلاب آن شهر را هدف قرار دادند. اعضای این گروهک که خاستگاه اصلی آن خارج از کشور بود، با پیروزی انقلاب اسلامی به ایران مراجعت و در ابتدای کار، موضعی همراه با انقلاب اسلامی اتخاذ کردند. اما به دنبال شکاف بین بنی‌صدر و یاران امام (ره)، اتحادیه کمونیست‌ها به جبهه طرفداران بنی‌صدر پیوست و پس از سقوط وی به این نتیجه رسید که تنها راه مبارزه با انقلاب، نبرد مسلحانه است.^{۳۶}

آنها که آمل را به علی همچون داشتن عمق استراتژیک، نزدیکی به مرز، حضور نیروهای امنیتی در مناطق مشابه، نزدیکی به جاده مهم و استراتژیک هراز و نیز تصور وجود حمایت مردم انتخاب کردند، معتقد بودند عراق در جنگ تحمیلی، بخش عمده‌ای از امکانات و نیروی نظامی ایران را در جبهه اول به خود مشغول کرده است. مبارزات کردها نیز جبهه دوم علیه نظام اسلامی است. بنابراین با ایجاد جبهه سوم اتحادیه کمونیست‌ها، می‌توان در جنگی بدون مقاومت، نظام نوپای سیاسی را به سقوط کشاند. بر این اساس با استقرار ۱۸۰ نفر از اعضا و کادر هواداران در جنگل‌های آمل، درصدد بر آمدند با حمله ناگهانی، شهر آمل را تسخیر و مردم را به قیام دعوت کنند، آنگاه دیگر شهرهای استان یکی پس از دیگری آزاد شوند و این حرکت به قیامی سراسری تبدیل شود. با این حال با حضور آگاهانه مردم و سنگربندی مقابل مهاجمان، غائله آمل در مدت کوتاهی پایان یافت و نام "هزار سنگر" بر این شهر ماند.^{۳۷}

امام خمینی (ره) دهم بهمن ۱۳۶۰ در بیانات خود از فداکاری مردم آمل تشکر کردند.^{۳۸} ایشان در وصیتنامه سیاسی-الهی خود نیز از این حادثه یاد کرده‌اند.

■ جمع‌بندی

سومین سال انقلاب سرشار از حوادث بود. گروهک منافقان بلافاصله بعد از عزل بنی‌صدر، ترور مسئولان بلندپایه انقلاب را در دستور کار قرار داد و در عملیات جداگانه، افراد موثری همچون رئیس دیوان عالی کشور، رئیس جمهور، نخست وزیر، دادستان کل انقلاب و رئیس شهربانی کل کشور را به شهادت رساند. عملیات منافقین در سوء قصد به جان امام جمعه تهران شکست خورد، اما امامان جمعه تبریز و شیراز به وسیله عوامل این گروهک به شهادت رسیدند. شهادت مصطفی چمران و پنج فرمانده ارشد دفاع مقدس از دیگر حوادث سال ۱۳۶۰ بود. با وجودی که هر یک از این حوادث به تنهایی می‌توانست موجودیت کشور را به چالش بکشد، انقلاب اسلامی توانست به خوبی، اوضاع را مدیریت کند و با برگزاری دو

۳۶. پایگاه جامع تاریخ معاصر ایران، شهر هزار سنگر مروری بر غائله آمل،

<http://revolution.pchi.ir/show.php?page=contents&id=۱۳۹۱۲>

۳۷. فرمانده وقت سپاه آمل می‌گوید: "پس از این ماجرا، برای ارائه گزارش خدمت امام رسیدیم. نماینده آن زمان شهرستان آمل، در خلال گزارش خود گفت آمل به یکباره به شهر "هزارسنگر" تبدیل شد و این لقب برای آمل ماندگار شد" (پایگاه خبری تابناک، در ششم بهمن سال ۱۳۶۰ چه گذشت؟ مصاحبه با فرمانده وقت سپاه شهرستان آمل، ۸۸/۱۱/۶)

۳۸. صحیفه امام، جلد ۱۶، ص ۲

دوره انتخابات ریاست جمهوری، شکست حصر آبادان و مهار غائله آمل، ظرفیت خود را در مقابله با بحران‌ها به نمایش بگذارد.

